
REDENEN TOT DE HERZIENING DER STEDELIJKE REGLEMENTEN IN 1824 (1)

Inleiding

De redenen tot de herziening in 1824 van de stedelijke reglementen van 1815 zijn aanvankelijk moeilijk te verklaren. In het hiernavolgende artikel zal aan de hand van het artikel van Van der Pot 1) nagegaan worden waarom men juist toen tot een revisie kwam. Tevens zal worden aangetoond, dat men hier in tegenstelling tot wat de handboeken hierover vermelden geenzins met een uniforme revisie van alle stedelijke reglementen te maken heeft, maar met een basis-reglement 2), dat door iedere stad zoveel mogelijk aan de locale situatie aangepast mocht worden. De stad Amsterdam had daarentegen als enige stad een geheel eigen reglement, evenals in 1815.

Daar in het artikel van Van der Pot reeds is ingegaan op de algemene strekking van de wordingsgeschiedenis van het stedelijk reglement in 1824 zal in dit artikel meer aandacht worden geschonken aan de procedure, zoals deze werd gevolgd bij het herschrijven en redigeren van de stedelijke reglementen. Ter wille van de duidelijkheid is dit zoveel mogelijk toegespitst op de wordingsgeschiedenis van één stedelijk reglement, in dit geval dat van de stad Utrecht. Vanwege het nationale karakter zal echter ook geregeld nagegaan moeten worden, welke de invloed van Koning Willem I en van J. M. van Tuyll van Serooskerken, de gouverneur des Konings in de provincie Utrecht, was op de totstandkoming van het stedelijk reglement.

Staatkundige hervormingen na de Franse tijd

Daar de vaststelling van de stedelijke reglementen is voorgeschreven bij de invoering van de Grondwet van 1814 3) is het nodig om voor het goede begrip te onderzoeken welke staatkundige hervormingen er na het Franse regime hier ten lande werden ingevoerd.

Nadat in 1813 door een commissie onder leiding van G. K. van Hogendorp een ontwerp voor de Grondwet was opgesteld, kon deze op 9 juli 1814 in werking treden. Door hierbij de steden en provincies enkel nog het recht van het kiezen der afgevaardigden ter Staten-Generaal toe te kennen werd hun de autonomie, zoals zij die onder de Republiek der Verenigde Nederlanden hadden gekend, ontnomen. De soevereiniteit was overgegaan op de Koning, als belichaming van het centrale bestuur, die hiervan bij alle maatregelen die niet strikt bij wet geregeld moesten worden, dankbaar gebruik maakte.

Met name mr. H. H. Roëll verzette zich tegen een aantal wijzigingen in het ontwerp van G. K. van Hogendorp, waardoor laatstgenoemde poogde de Staten-colleges weer haar oude bevoegdheden toe te kennen. Er werd uiteindelijk gekozen voor een bestuurs-

vorm, waarbij de ridderschappen en steden de standen vormden. Door het K.B. van 26 augustus 1814 werden de eigenerfden of landeigenaren op het laatst nog toegevoegd aan het Statencollege om in het gemis van een vertegenwoordiging van de landelijke stand te voorzien.

Aan het hoofd van ieder Statencollege werd een gouverneur des Konings benoemd 4). Doordat de taken en bevoegdheden van de Staten in deze tijd waren veranderd had dit zijn directe neerslag in de taakomschrijving van de gouverneur, zoals deze op 15 december 1820 werd uitgevaardigd. Enerzijds was het de kontaktpersoon van de Koning en de departementen met de provincie, anderzijds was hij de voorzitter van Provinciale- en Gedeputeerde Staten. In de vergadering van het laatstgenoemde college had hij tot veler ongenoegen een doorslaggevende stem. Dit was op zichzelf niet zo erg, als de gouverneurs in deze tijd door de Koning niet als vertrouwensmannen werden benoemd, waardoor hij tot op het laatste moment invloed kon uitoefenen op de beslissingen van de lagere bestuurscolleges. Het is niet te veel gezegd, wanneer men stelt dat de Staten, door de positie van de gouverneur, „rijksdwaarskijker“, meer het lands- dan het provinciaal belang dienden.

De Grondwet van 1815

Toen in 1815 werd besloten tot een vereniging van noord- en zuid-Nederland tot het Koninkrijk der Verenigde Nederlanden werd men reeds een jaar na het uitvaardigen van de Grondwet van 1814 genoodzaakt een nieuwe Grondwet op te stellen. Hierdoor konden enige belangrijke, voor die tijd revolutionaire wijzigingen in de bestuursvorm worden aangebracht 5).

Als eerste kan worden genoemd het op voorstel van de landgenoten uit de zuidelijke gewesten invoeren van een twee Kamerstelsel in navolging van de Houses of Parliament (art. 78 G.W. 1815). De nieuwe Kamer, t.w. de Eerste Kamer, werd samengesteld uit veertig tot zestig leden, voor het leven door de Koning te benoemen „uit de zeer aanzienlijken“. De Tweede Kamer kreeg het dubbele aantal leden, t.w. 55 voor het noorden en 55 voor het zuiden. Laatstgenoemde Kamer ging voortaan in het openbaar vergaderen, waardoor de politiek dichter bij de beperkte kring van kiezers uit de jaren na 1815 kwam te staan.

De Staten zouden door kiezerscolleges van de drie standen worden gekozen, t.w. edelen of ridderschappen, steden en landelijke Stand (art. 129 G.W. 1815). De bepalingen met betrekking tot de stedelijke en plattelandsbesturen zijn vrijwel allen gelijk gebleven aan die van de Grondwet van 1814. Alleen de nieuwe

artikelen 6 en 7, waarbij werd bepaald, dat beschikkingen van reglementen, betreffende de oefening van het stemrecht in de steden en ten platte lande als ook om deel te nemen aan provinciale en plaatselijke besturen op het einde van het tiende jaar na de afkondiging der Grondwet beschouwd worden een deel ervan uit te maken, dienen hier in verband met het verdere betoog reeds vermeld te worden.

In beide Grondwetten werd er een onderscheid gemaakt tussen de steden en het platteland, die ieder op hun beurt weer eigen reglementen hadden. In 1814 en 1815 werden deze voor het eerst opgesteld, waarna zij in 1824 voor de steden en in 1825 voor het platteland werden herzien. Aan de herziening van de reglementen van het platteland zal hier echter geen aandacht worden geschonken, zoals reeds uit de titel van dit artikel valt op te maken.

Achtergronden van de herziening van de stedelijke reglementen

Wanneer men meer over de achtergronden van de herziening van de stedelijke reglementen wil weten moet men teruggaan tot G. K. van Hogendorp 6), auteur van de „Schets van de Grondwet voor de Verenigde Nederlanden“, die zijn misnoegen over deze maatregel als volgt verwoordde: „De weinige vrijheid die er in de politiek gebleven was is toen (in 1824, schrijver) uit de reglementen genomen geworden ... Maar nu heeft de Koning de nieuwe reglementen toegezonden aan de Staten en deze hebben dezelve aangenomen. De zaak is derhalve vlak strijdig met de voorschriften der Grondwet. Maar de Staten hebben zich alles laten welgevalen“. Thorbecke 7) had al evenmin veel waarderende woorden over voor deze maatregel, zoals blijkt uit zijn opmerking „Wij kregen eene inrichting, welke onder het bestel eener algemeene wet, die noch aan stedelijke regeringen of commissien, noch aan Provinciale Staten eene stem had gegund, niet eenvormiger konde zijn geweest“ 8).

In de meest gangbare handboeken van auteurs als Oppenheim 9) en Kranenburg 10) wordt, doordat de schrijvers slechts de tekst van het Bijvoegsel van het Staatsblad kennen en niet de archivalia, zoals Van der Pot, gesuggereerd als zou het hier om één uniforme regeling gaan. Het onderzoek van laatstgenoemde naar het ontstaan van de stedelijke- en plattelandsreglementen in de jaren 1815-1819, respectievelijk de jaren 1824-1825 11) maakt duidelijk dat er wel degelijk een diversiteit van reglementen was. Zelfs als de stedelijke reglementen van één provincie bij hetzelfde K.B. werden bekrachtigd, waren er vaak onderlinge verschillen tussen de reglementen binnen diezelfde provincie. De belangrijkste en aanvankelijk niet te verklaren ontdekking was, dat in 1824 niet de steden met een voorstel tot herziening kwamen, wat zij ter goedkeuring voorlegden aan Gedeputeerde Staten om tenslotte door de Koning te worden bekrachtigd 12). Dit maal verzond Koning Willem I een ontwerp-reglement aan de gouverneurs der provincies met het verzoek deze na kennismaking te willen distribueren

onder de steden en plaatsen in iedere provincie, waarbij het iedere stad of plaats vrijstond om verbeteringen, aangepast aan de locale situatie, aan te brengen in de tekst. Hierna diende het ontwerp-reglement via de Staten, die er op haar beurt voor de tweede en laatste keer verbeteringen in kon aanbrengen, opgezonden te worden naar de minister van Binnenlandse Zaken 13), die het tenslotte de Koning ter hand stelde. Met dit al blijft het een open vraag waarom de Koning juist op dit moment kwam tot een maatregel, die om met van Hogendorp te spreken „vlak strijdig met de Grondwet“ was. Hierop deelt Van der Pot mee, dat de kiem gezocht moet worden in de stad Maastricht, waar in 1819 reeds een geschil was ontstaan met de regering over de vraag of de wet op de schutterijen van 27 februari 1815 - tot stand gekomen vóór de vereniging met de zuidelijke provincies - voor Maastricht geldig was. De regering voerde als bewijsmateriaal aan dat Maastricht tijdens de Republiek hiervan een onderdeel was, terwijl zij in 1814 na de ontruiming der Fransen meteen weer door Nederlandse troepen was bezet. Maastricht beriep zich echter op de status, waarin zij nadien door de inlijving bij de zuidelijke provincies was gekomen. De stad ging hierbij tenslotte zover, dat zij zich onttrok aan haar plicht om de wetten en K.B.'s te doen uitvoeren, waardoor zij op een directe confrontatie met de Koning aanstuurde 14). C. F. van Maanen, de eerste minister van Justitie onder Koning Willem I, die zich na zijn loopbaan onder het Franse regime, opwierp als één van de medewerkers samen met P. C. G. de Coninck, de minister van Binnenlandse Zaken, een zuiderling die in 1814 reeds in de commissie zat voor de voorbereiding van de Grondwet van 1814, waren op dat moment zeer geschikte ministers voor de Koning om in deze omstandigheden maatregelen te nemen.

Het zal de Koning zeer welkom zijn geweest, dat C. F. van Maanen met het voorstel kwam om *alle* stedelijke-, plattelands- en provinciale reglementen geheel te herzien, daar de Kroon op dat ogenblik nog krachtens artikel 7 van de Grondwet van 1815 de bevoegdheid had om de tekst en daarmee de inhoud der reglementen te wijzigen, voordat deze op grond van het voornoemde artikel geacht werden tien jaar na de afkondiging deel uit te maken van de Grondwet. P. C. G. de Coninck sloot zich hier geheel bij aan door voor te stellen een ontwerp-reglement op te stellen en aan te bieden aan de Provinciale Staten met het verzoek om voor verspreiding onder de steden en plaatsen te zorgen. De steden dienden op haar beurt commissies te benoemen om na te gaan in hoeverre zij akkoord konden gaan met het ontwerp-reglement en om met voorstellen te komen tot wijzigingen waar zij dit nodig achtten. Deze vrijheid was er dus wel degelijk, zoals blijkt uit een begeleidend schrijven van de Koning, waarin hij stelt aanvullingen aan te mogen brengen „welke door de locale situatie mochten worden aangeraden“. Zoals uit het bovenstaande wel is gebleken was het niet alleen de Koning, maar waren het ook zijn ministers, die destijds tot deze ingrijpende maat-

regelen besloten, die jaren lang werk aan de ambtenaren zouden verschaffen. Het zal wel nooit te achterhalen zijn hoe groot de druk van de Koning op deze twee ministers was, maar het is wel bekend, dat de ministers het in deze jaren om verschillende redenen kort uithielden onder Koning Willem I. Met name P. C. G. de Coninck, die onder druk als een van de weinige zuiderlingen tot minister was benoemd, zou zich wel eens veel moeite kunnen hebben getroost om in 's-Gravenhage stand te houden.

Het nieuwe stedelijk reglement van Maastricht als prototype

Met het uitvaardigen van het K.B. van 6 juni 1821 15), waarbij werd besloten dat iedere plaats of stad een commissie van revisie zou instellen om het project-reglement nader te onderzoeken, werd er een begin gemaakt met de herziening der stedelijke reglementen. Opvallend is dat er nergens in dit K.B. duidelijk wordt gemaakt wat de aanleiding is geweest om tot deze maatregel te komen. Wanneer men ook zoekt naar gegevens over de hiervoor vermelde affaire te Maastricht, zal men deze in de archieven van het Kabinet des Konings, Binnenlandse Zaken en de Raad van State in dit stadium voornamelijk terugvinden onder de afdeling Geheim, zodat dit achteraf niet zo verwonderlijk is. Op 19 juli 1821 ging er een schrijven uit van Binnenlandse Zaken naar de gouverneurs om een lijst op te stellen van kandidaten, die de steden geschikt achtten om zitting te nemen in de voornoemde commissie van revisie 16). Daar inmiddels op 28 november 1821 een nieuw stedelijk reglement voor Maastricht was klaargekomen, lag het voor de hand om dit reglement voor de andere steden als ontwerp-reglement te gebruiken. De Koning wilde de herziening nog in 1822 afronden. Het zou te lang geduurd hebben en te kostbaar zijn geweest om een aantal deskundigen te belasten met het opstellen van een stedelijk reglement, dat reeds in alle bijzonderheden vooraf zou voorzien 17).

Utrecht

Nadat de stad Utrecht reeds op 17 augustus 1821 een voorstel voor de bezetting van de commissie had gedaan, werden op 15 juli 1822 de volgende personen voorgedragen 18): W. R. van Heeckeren van Brandsenburg, burgemeester van Utrecht; O. van Romondt, lid der Staten; J. van Doelen, burgemeester van Utrecht; A. van Beusichem van Harmelen, lid der Staten; C. J. van der Muelen van Maarssebroek, lid van de Raad der stad Utrecht en L. E. Ram, griffier der Staten. De commissies werden bij K.B. van 2 november 1822 erkend 19). Wanneer men de leden van de Utrechtse commissie vergelijkt met de leden, die op 9 november 1814 werden beëdigd tot het opstellen van het „eerste” stedelijke reglement, komt men hier veelal dezelfde namen bij tegen. Op G. K. C. J. van Lynden van Sandenburg en W. E. de Perpouchon, leden der Staten na, bestond de commissie uit dezelfde personen. Bovendien is het opmerkelijk, dat de stad

en de Staten door een gelijk aantal personen werden vertegenwoordigd, wat toch weer duidt op de invloed, die de Koning tot het laatst wilde hebben op de besluitvoering. Het opstellen was tot dusver, zoals in het begin is geschetst, juist in eerste instantie een aangelegenheid, waar de stad zich mee bezighield. Had men een ontwerp, dan was het vroeg genoeg om er de Staten van op de hoogte te stellen. Anderzijds kan ook een snellere afwerking van de procedure wellicht een rol hebben gespeeld, hetgeen natuurlijk werd bevorderd door de Statenleden eerder in de besprekingen te betrekken.

Op 27 november 1821 ging men over tot de installatie van de commissies van revisie van Montfoort, Rhenen, Wijk bij Duurstede en IJsselstein; dus niet die van de steden Amersfoort en Utrecht 20). Hoewel de redenen voor dit uitstel niet achterhaald konden worden, is het niet denkbeeldig, dat Gedeputeerde Staten er veel aan gelegen was om de commissies van de hoofdsteden van de twee ressorten, waarin de provincie Utrecht was verdeeld, duidelijker te instrueren. Het laatste is in ieder geval in verband met de stad Utrecht gebeurd toen men op 12 december 1822 een begeleidend schrijven concipiëerde om mee te sturen met het ontwerp-reglement 21). Hierin stelden Gedeputeerde Staten het stedelijk bestuur voor om in ieder geval de volgende bezwaren van het college over te nemen en hier op zijn beurt ook protest tegen aan te tekenen:

1. De titulatuur van burgemeester en twee schepenen, omdat de term *schepenen* in de noordelijke provincies slechts voor leden van rechtbanken was gereserveerd. Er werd een college van één president-burgemeester, bijgestaan door een drietal burgemeesters geadviseerd 22).
2. Bij de verkiezing diende de president-burgemeester niet alleen onmiddellijk door de Koning, maar tevens altijd uit de Raad gekozen te worden en het drietal burgemeesters uit een voordracht van een drietal personen per plaats.
3. Tenslotte werd het terugbrengen van twee secretarissen tot één in een tijd, dat de omvang van de administratie eerder toenam dan terugliep, voor de stad Utrecht als onaantvaardbaar ervaren.

In hoeverre aan deze verzoeken van de Staten door de stad in de eerste plaats en de minister van Binnenlandse Zaken en de Koning in de tweede plaats gehoor is gegeven, zal verderop aandacht worden besteed.

Het geschil tussen Utrecht en de buitengerechten

Alvorens echter verder te gaan is het nodig stil te staan bij een geschil tussen de stad Utrecht enerzijds en de buitengerechten Tolsteeg, Buiten-Catharijne, Abstede en Lauwenregt anderzijds, dat in deze tijd een beslissend stadium bereikte en waarvan de gevolgen ook invloed hadden op het reviseren van het stedelijk reglement. Waren deze buitengerechten in de periode van 1795 tot 1816 met de stad verenigd, hier werd door het K.B. van 29 juni 1816 23) een einde

M. BARON VAN TUYLL VAN SEROOSKERKEN VAN VLEUTEN
1771-1843

*Gouverneur der Provincie Utrecht van 1814 tot 1828
deuts Gouverneur van Utrecht van 1828 tot 1843*

J. M. baron van Tuyll van Serooskerken van Vleuten (1771-1843), gouverneur van de provincie Utrecht (1814-1828). Lithografie door P. W. van de Weijer naar M. Mourot. Uit: Utrechtse Volksalmanak 1845.

aan gemaakt, toen zij wederom de status van afzonderlijke gemeenten terugkregen. Dit tot misnoegen van de stad Utrecht, die van mening was, dat genoemde gemeenten niet groot genoeg waren om een zelfstandig bestuur te rechtvaardigen. Nadat op 30 september 1820 24) de partijen tot onderlinge overeenstemming waren gekomen door de aanvaarding van een ontwerp van de reglementaire verordeningen, opgesteld „ter voorkoming van de gedurige botzingen in de Administratie“, waaraan de Staten ook haar goedkeuring konden verbinden, leek een snelle oplossing in het verschiet. Het was echter het advies van P. C. G. de Coninck aan Koning Willem I, dat maakte dat het tot 1823 zou duren alvorens men werkelijk tot een definitieve regeling kon komen. De minister van Binnenlandse Zaken was namelijk bang, dat de rechten van de buitengerechten, zoals deze vastgelegd waren in het plattelandsreglement van 1815, geen stand zouden kunnen houden naast dat van de stad Utrecht. Hij keurde het om zijn halfslachtigheid af. De koning nam dit advies over en keurde het bij K.B. van 30 juni 1821 eveneens af om redenen als daarin vermeld 25).

Hierdoor dreigde men in een impasse te geraken, hetgeen werd voorkomen door de Staten opdracht te geven een schikking te bewerkstelligen tussen de stad Utrecht enerzijds en de buitengerechten anderzijds. Een taak, die de Staten niet licht gevallen zal zijn, daar zij immers van het begin af aan veelal onomwonden

partij gekozen hadden voor de stad Utrecht. Het is daarom ook niet verwonderlijk, dat Gedeputeerde Staten de stad gelijk gaven, toen deze als argument aanvoerde, dat zij, doordat zij grote gedeelten van de buitengerechten hadden opgekocht, in principe reeds het beleid van openbare werken, nationale milizie en burgerlijke stand aan zich had getrokken. Er bleef in de praktijk eigenlijk slechts één oplossing over, te weten een vereniging van de stad met de buitengerechten, zoals deze vroeger was geweest. De vice-president van de Raad van State, J. H. Mollerus was, op 25 juni 1821 ondanks de aanhoudende bezwaren van de Koning, dezelfde mening toegedaan. In zijn advies wees hij er onder meer op, dat men hier niet van echte buitengerechten kon spreken, daar zij meer werden ingesloten door de stad, zodat hem de benaming van voorsteden wenselijker voorkwam. Het voorstel werd uiteindelijk aangenomen, waarna Gedeputeerde Staten samen met de betrokkenen tot een vergelijk konden proberen te komen. Door de administratieve afhandeling duurde het tot 6 mei 1823 alvorens bij K.B. een nieuw reglement, waarin duidelijk een aantal van de oude afspraken was overgenomen, kon worden bekrachtigd 26). Hiermee had dit geschil bijna zeven jaar geduurd. Vraag bij dit alles is natuurlijk welke de reden is om hier zo lang bij stil te staan. De aanleiding hiervoor is echter te vinden in het feit, dat de stad na de goedkeuring van het reglement te horen kreeg, dat zij ook een of meerdere personen uit de voormalige buitengerechten moest aanwijzen om zitting te nemen in de raad voor de behartiging der belangen van deze nieuw gevormde „wijken“. Dat Gedeputeerde Staten niet zo gelukkig waren met deze regeling blijkt uit een brief, aangetroffen op het Algemeen Rijksarchief 27), waarin zij de volgende vier argumenten naar voren brengen om af te zien van het opnemen van een vertegenwoordiger uit de buitengerechten in het stedelijk bestuur. Allereerst noemen zij het geringe aantal inwoners van de buitengerechten in verhouding tot die van de stad. Ten tweede het feit, dat „de vroegste en gegoedste ingezetenen“, uit wie gekozen moest worden, niet buiten de muren woonden. Ten derde, omdat hierdoor de vrije keuze te veel beperkt werd. Tenslotte omdat het concept allereerst was ontworpen voor de stad in haar *oude status*, hetgeen niet wilde zeggen, dat de inwoners van de voormalige buitengerechten niet dezelfde rechten zouden genieten.

Het is werkelijk niet te veel gezegd, dat de Staten, hier als spreekbuis van de stad Utrecht fungerend, op zijn zachtst gezegd een enigszins tweeslachtige houding innamen. Immers als er zo weinig gegoeden buiten de muren woonden, kon men toch gerust één afgevaardigde namens hen voor het stedelijk bestuur kiezen, zonder daar direct een ombuiging in het beleid voor te hoeven aanbrengen. De vrije keuze kan al evenmin door het geringe aantal stemgerechtigden een werkelijk gevaar zijn geweest, terwijl het laatste argument bijzonder aanvechtbaar is, daar het dezelfde stad was

die perse een vereniging met deze buitengerechten had gewild.

Het eindrapport van de commissie van revisie; eerste overzicht

Inmiddels hadden de commissies van revisie hun eindrapport opgezonden naar de Staten, die deze voorzien van de nodige kanttekeningen, in juli 1823 hadden doorgestuurd naar het ministerie van Binnenlandse Zaken. Na ontvangst van de gegevens ging dit ministerie ertoe over om de gegevens te verwerken in een drietal overzichten: inzake het bestuur, de eisen waaraan men moest voldoen als kiezer en stemgerechtigde en de eisen om voor een benoeming in aanmerking te komen 28). De overzichten waren gewijd aan een aantal cruciale artikelen in deze zaken. Onder ieder artikel staat een kolom, waarin de mening van de verschillende steden en plaatsen van de provincie Utrecht staat vermeld met daarnaast nog een kolom voor de mening van Gedeputeerde Staten. Dit is daarom zo belangrijk, omdat hierdoor aan de onderzoeker de mogelijkheid wordt geboden door een vergelijking met het uiteindelijke resultaat na te gaan, of en zo ja in welke mate er met deze overzichten rekening werd gehouden.

In het eerste overzicht, gewijd aan de samenstelling van het stedelijk bestuur, werd een bestuur van één burgemeester voorgesteld in afwijking van het stedelijk reglement, zoals dat toentertijd in Maastricht in gebruik was. Hiermee werd, hoewel het niet nader verklaard wordt, van de gelegenheid van de revisie gebruik gemaakt om de instelling van meerdere burgemeesters, voorgezeten door één president-burgemeester, af te schaffen. Deze zou door twee schepenen en een raad van vijftiengint leden in zijn werk worden bijgestaan 29). Dit aantal stuitte op een fel verzet van de stad Utrecht welke voor 1795 nog veertig raadsleden had, na 1815 gereduceerd tot vijftiengint; nu werd voorgesteld krachtens een berekening van het zielental der inwoners haar in de toekomst slechts achttien raadsleden toe te staan 30). De leeftijd van de te benoemen leden werd op vijftiengint jaar gesteld, terwijl daaraan tevens de eis werd verbonden, dat men als „inboorling“ drie en als „niet inboorling“ zes jaar in de stad woonachtig moest wezen. Was men als „niet inboorling“ met een burgerdochter gehuwd dan genoot men tevens de privileges van een „inboorling“ 31). Omtrent de graad van bloedverwantschap werden de oude normen gehandhaafd, hetgeen betekende dat de raadsleden niet tot in de derde graad en de burgemeester en schepenen niet tot in de vierde graad verwantschap met elkaar mochten hebben 32). Tenslotte werden er door de steden voorstellen gedaan voor de presentiegelden. Nieuw hierbij was dat men voortaan niet meer van een vaste honorering wilde uitgaan, maar dat de leden van de raad en van het college van B. en W. slechts voor de vergaderingen, die zij bijwoonden, zouden worden gehonoreerd. Voor de burgemeester werd door de stad Utrecht echter in het rapport nog een jaarwedde van f 1.800,— voorgesteld 33) en

voor de wethouders, toen nog schepenen genoemd, een bedrag van f 1.200,— per persoon 34). Voor de eerste en tweede secretaris werd een verhoging van f 500,— per man voorgesteld ten opzichte van de oude regeling, waardoor men op een vergoeding van f 2.000,— respectievelijk f 1.500,— kwam 35). Tenslotte diende de beloning van de ontvanger opgetrokken te worden tot f 2.900,— 36). Hierbij dient aangekend te worden, dat de ontvanger uit deze gelden ook een groot deel van zijn administratie moest bekostigen. Was dit niet het geval, dan zou, zo blijkt uit een vergelijking van de verschillende inkomens, dit betekenen dat de ontvanger meer zou verdienen dan de burgemeester onder wie hij fungeerde.

Tweede overzicht

Wanneer men de tekst van het definitieve stedelijke reglement van de stad Utrecht erop naslaat om na te gaan in hoeverre de financiën aangepast zijn aan de verzoeken van de stad zal men tevergeefs zoeken naar bedragen voor jaarwedde, salariëring etc. Bij ieder ambt wordt volstaan met de mededeling dat het oude bedrag als richtsnoer zou blijven fungeren, zolang geen andere beslissingen zijn genomen. Hiertoe kon alleen de Koning het initiatief nemen.

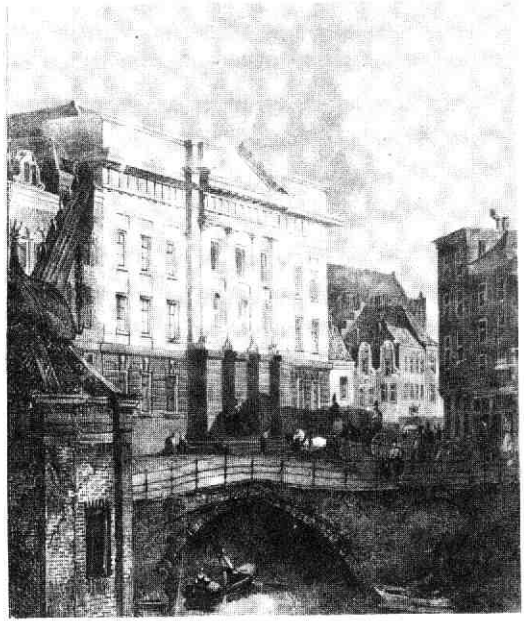
Het tweede overzicht is geheel gewijd aan de redenen van niet benoembaarheid en de vereisten te stellen aan de te benoemen personen. Functionarissen, die door de Koning uit hun ambt waren ontzet, dienden hierdoor automatisch uitgesloten te worden van het bekleden van een zetel in het stedelijk bestuur 37). Tegen de achtergrond van het gebeurde in Maastricht was het niet verwonderlijk, dat er over dit onderwerp in de nieuw te vormen stedelijke reglementen een duidelijke, niet mis te verstane uitspraak werd gevraagd. Dat de Koning hiermee echter te ver ging zou hij spoedig merken uit de verontwaardigde reacties, die met name op dit artikel via Binnenlandse Zaken bij hem binnenkwamen. Op de vraag of de benoeming van de burgemeester *uit of buiten* de raad zonder voorafgaande nominatie diende te geschieden, waren de stad Utrecht en Gedeputeerde Staten het met elkaar eens, evenals in het merendeel der andere provincies: de benoeming diende *uit* de raad te gebeuren 38). Ten aanzien van de benoeming van de wethouders nam de stad Utrecht een unieke positie binnen de provincie in, daar zij wilde dat dit op nominatie zou geschieden, terwijl de overige steden slechts verzochten, dat dit uit de raad zou gebeuren zonder bepaling aan de voorafgaande nominatie 39). Het benoemen van de leden van de raad voor het leven stuitte, evenals in de rest van het land op algemeen verzet, gezien de consequenties, die dit met zich mee zou brengen 40). Een roulatie van capabele personen, waar in het begin van de negentiende eeuw in de bestuurscolleges toch al minder sprake van was dan momenteel zou dan wel helemaal vergeten kunnen worden. De stad Utrecht tekende echter niet alleen protest aan, maar kwam tevens met een voorstel tot redactiewijziging, dat in grote lijnen door de minister van Binnen-

landse Zaken werd overgenomen in de memorie van toelichting. Verder was Utrecht van mening dat de stedelijke secretaris door de Koning benoemd diende te worden 41). Er is hier sprake van één secretaris, omdat Utrecht volgens de berekeningen van het zielelental geen recht meer kon doen gelden op twee secretarissen. Hoe dit er uiteindelijk toch twee bleven, wordt verderop uiteengezet. De zittingstermijn voor de leden van het college werd op vier jaar gesteld, waarna de kandidaten opnieuw herkiesbaar waren. De eerst komende wisseling diende plaats te vinden op 2 januari 1824 42).

Derde overzicht

Het derde overzicht was gewijd aan de vereisten, te stellen aan de kiezers en stemgerechtigden. Daar men als kiezer of stemgerechtigde in 1823 tot de „vermogen-klasse” moest behoren, was het in de praktijk een beperkte kring, die de samenstelling van een stedelijk bestuur bepaalde. Het is daarom ook niet verbazingwekkend, dat men steeds weer dezelfde namen ziet verschijnen in de colleges der steden en Staten. Dit betekende toentertijd, dat met name de adel het voor het zeggen had. In het ontwerp stelde de stad Utrecht voor dat men als stemgerechtigde buiten het patentrecht of de gemene middelen een bedrag van *f* 75,— 43) moest betalen, terwijl men het voorrecht om kiezer te mogen zijn moest „kopen” door *f* 150,— te betalen 44). De leeftijdsgrens om toegelaten te worden werd met vijf jaar verminderd tot vijftientig jaar. Het kiezerscollege bleef als voorheen uit dertig personen bestaan; zij werden voorgesteld uit een aantal van tweeënveertig 45). Dit college werd ieder jaar opnieuw gekozen door alle kiezers van de stad, die hiervoor krachtens hun financiële bijdrage aan de gemeente in aanmerking kwamen, bijeen te roepen. Door het lot werd bepaald welke helft voor het komende jaar het college zou gaan uitmaken, hetgeen betekende dat een jaar lang alle benoemingen in „één” hand bleven 46). Aangaande het aftreden werd voorgesteld een derde deel jaarlijks te laten heengaan. Dit zou op 30 september 1823 voor het eerst moeten gebeuren 47). Men was echter als te doen gebruikelijk weer meteen herkiesbaar. Tenslotte werd voorgesteld, dat een ieder, die zich zonder wettige reden aan de verkiezing onttrok, voor drie jaar niet herkiesbaar zou zijn 48). Dit om te voorkomen dat men te gemakkelijk zijn verplichtingen zou verzaken. Iets wat in onze huidige staat, waarin geen stemplicht meer geldt, nauwelijks voorstelbaar is.

In ditzelfde dossier, zoals dat voor iedere provincie werd samengesteld om de Koning te informeren, bevindt zich tevens een schrijven 49) van de Secretaris van Staat, J. H. Mollerus, inzake de geschilpunten, die tussen hem en de minister van Binnenlandse Zaken bleven bestaan over het al of niet uitbreiden van de commissie van het stedelijk bestuur, die met de president-burgemeester meegerekend vier personen draagt tot een commissie van vijf personen. Hij is hier met name op tegen hoewel de stad zelf zes personen

Gezicht op de voorgevel van het Stadhuis, c. 1830. Litho van Desguerois en co. naar R. Craeyvanger. G.A.U. Top. atlas Na 3.21.

wilde. Bovendien wilde de stad Utrecht, dat in haar reglement het ambt van hoogleraar als niet verenigbaar met het lidmaatschap van het stedelijk bestuur zou worden bestempeld 50). Een beperking, die voor een universiteitsstad voor de hand ligt. Het zou interessant zijn om na te gaan of steden als Leiden en Groningen soortgelijke beperkingen in hun reglementen hebben opgenomen.

Bezwaren

Tenslotte is er de memorie, waarin aan de linkerzijde alle bezwaren van de verschillende steden en plaatsen van de provincie Utrecht artikelsgewijs zijn opgesomd met daaronder een afkeurende of instemmende aantekening van de Staten; op de rechterzijde van deze memorie de mening van de minister over de voorstellen tot verandering of uitbreiding van de verschillende artikelen van het ontwerp-reglement, waarbij hij beoordeelt in hoeverre deze ook voor de redactie van alle reglementen van belang kunnen zijn 50). Om de bezwaren van de stad Utrecht goed te onderkennen is het wenselijk om al de getoetste artikelen de revue te laten passeren, daar men dan pas achteraf kan beoordelen of, en zo ja in welke mate er in 's-Gravenhage en Brussel rekening werd gehouden met het werk der commissie. Anders gezegd: of de commissies van revisie slechts werden ingesteld om voor de buitenwereld een schijn van inspraak op te houden, of dat vanaf het begin reeds in grote lijnen de eindbeslissing vaststond.

Allereerst was er het punt, dat de stad Utrecht na de

samenvoeging van de buitengerechten met de stad toch door een toevoeging aan het artikel, waarin werd omschreven wie er onder de inwoners van de stad gerekend moesten worden, duidelijk wilde maken, dat het hier om een samenvoeging van buitengerechten ging, die onder de stad waren komen te ressorteren enerzijds, en de stad zelf anderzijds. Zij stond er daarom op de stemgerechtigden, de kiezers en de leden van het stedelijk bestuur voortaan in plaats van „inwoners“ met de titel „inwoners van de stad en derzelve grondgebied“ te bestempelen 51). Vervolgens stuitte, evenals elders in het land, de artikelen op verzet, waarbij de uitsluiting van personen van het stemrecht, respectievelijk van het bekleden der functies tot de onmiddellijke *erfgenamen* van bankbreukigen werd doorgetrokken 52).

Het werd als een groot onrecht ervaren, dat de erfgenamen, die verondersteld mochten worden in de meeste gevallen toch beslist geen werkzaam aandeel te hebben gehad in een bankroet, voor hun verdere leven uitgesloten werden van invloedrijke posities. Een maatregel, waarvoor de aanleiding tot dusverre niet was te achterhalen. Daarnaast was er het bezwaar tegen artikel 55, waarbij werd bepaald dat de leden van de raad *voor het leven* zouden blijven. Een regeling waar men vanaf wilde. Utrecht wilde, zoals vermeld, dat dit nader zou worden omschreven. Om hierin een positieve bijdrage te leveren en in zekere zin ook de tekst naar haar inzicht om te buigen, diende zij een redactie-wijziging in bij de minister van Binnenlandse Zaken 53). Wanneer een raadslid zijn ontslag wenste en hij hierbij op moeilijkheden stuitte, moest hij volgens de stad Utrecht de vrijheid hebben om zich direct tot de Koning te wenden en mocht hij niet noodzaak worden zijn heil te zoeken „waar hij dit geraden vinden zal“ 54), zoals het ontwerp-reglement voorstelde. Dit bezwaar is inderdaad onderkend, zoals uit de definitieve tekst blijkt, waar voorgeschreven wordt om deze geschillen weliswaar niet aan de Koning, maar aan de Staten voor te leggen. Het artikel, waarbij werd bepaald, dat een burgemeester of schep (later werd dit: de burgemeester of wethouder) wanneer hij niet meer dan drie maanden zitting had in het college, doordat hij tijdens de zittingsperiode een vacatureplaats was gaan vervullen, hierdoor automatisch tot de volgende datum van aftreding zitting mocht blijven hebben, zag de stad Utrecht graag geschrapt 55). Hieraan werd uiteindelijk gehoor gegeven. Een maatregel, die pas kon worden genomen nadat er meer duidelijkheid was gekomen over het artikel, waarin de benoeming van de burgemeester uit of buiten de raad definitief was geregeld 56). Door hier negatief op te reageren werd in ieder geval bereikt, dat de Koning zich het recht om buiten de raad te benoemen slechts voor bijzondere gevallen voorbeheld. Het ontstaan van een ongewenst gewoonterecht, waardoor de steden gemakkelijk voor een fait accompli gesteld konden worden, werd hiermee tijdig een halt toegeroepen.

Naast de redactiewijziging van artikel 55 had de stad Utrecht nog een positieve bijdrage door een commissie voor advies in financiële zaken voor te stellen 57). Een voorstel, dat waarschijnlijk wegens de financiële consequenties, niet werd gehonoreerd. Dit ondanks de goede ontvangst, die het had bij de minister van Binnenlandse Zaken die wel degelijk aanbeval het over te nemen. Wellicht heeft het feit, dat de Gedeputeerde Staten het niet als noodzakelijk hadden bestempeld, althans noch in positieve noch in negatieve zin een uitspraak hadden gedaan over het voorstel, er toe bijgedragen dat de Koning er van afzag. Ten aanzien van de benoeming van het bestuur der publieke godshuizen onderschreef de stad Utrecht de opvatting, dat dit door de raad diende te geschieden, tenzij dit anders bij de fundatiebrieven werd bepaald 58). In een stad als Utrecht met zijn geschiedenis vanaf de middeleeuwen en erfenis van verscheidene fundaties, zoals die van Renswoude, beslist geen overbodig artikel. Dan was er ook nog, zoals reeds in een ander verband eerder werd vermeld, het artikel over het secretarisschap, dat in Utrecht veel stof deed opwaaien 59). Op grond van het zielental, dat door de samenvoeging met de buitengerechten juist was toegenomen met alle gevolgen van dien voor de administratie, leek een handhaving van twee secretarissen beslist geen overbodige luxe. Desalniettemin kwam Utrecht op grond van het aantal inwoners hiervoor niet meer in aanmerking. Zij zou van twee secretarissen terug moeten naar één. De minister van Binnenlandse Zaken kon begrip opbrengen voor de bedenkingen en adviseerde in zijn memorie „een voortdurende van de bestaande zaken“, hetgeen wilde zeggen een secretariaat, bemand door twee personen. In het gedrukte stedelijke reglement is in artikel 103 in margine, waar sprake is van één secretaris, bijgeschreven dat dit er voor de stad Utrecht twee zijn. Het verzoek om de jurisdictie van de ingezetenen nader te mogen omschrijven vindt ook weer direct haar oorsprong in de nieuw ontstane situatie na de gebiedsuitbreiding 60). De noodzaak hiervan werd noch door de Gedeputeerde Staten noch door de minister van Binnenlandse Zaken ingezien, zodat uitvoering ervan achterwege is gebleven.

Het laatste voorstel van de stad moet in dit zelfde licht worden gezien, toen werd gevraagd om aan het voorrecht om ingezetene van de stad te zijn, de verplichting te verbinden dat men aan de eisen van de schutterij moest voldoen. Hoewel er enerzijds natuurlijk wel argumenten voor zijn aan te voeren vond de minister van Binnenlandse Zaken dit te ver gaan. Hij ried daarentegen aan te overwegen of men deze eis niet zou kunnen stellen aan degenen, die stemrecht hadden. Uiteindelijk is geen van beiden doorgegaan 61).

Balans

Langzamerhand is het interessant geworden om een balans op te maken aan de hand van het besproken

materiaal. Het is opvallend, dat in ongeveer de helft van de voorstellen Gedeputeerde Staten zwijgen, hetgeen zowel op een goedkeuring als een afkeuring kan duiden. Daar het hier echter om belangrijke zaken ging, waarvan zij als Statencollege in de komende jaren de gevolgen direct zouden ondervinden in hun bestuur, mag worden aangenomen dat in de gevallen dat hun mening niet specifiek is omschreven, dit op instemming duidt met hetgeen is bepaald in het ontwerp-reglement en niet met dat, wat is voorgesteld door de stad Utrecht. Wanneer men in dit licht de bezwaren van de stad Utrecht nader beziet, betekent dit, dat de Staten slechts de helft van de geuite bezwaren ook als zodanig hebben ervaren. In dit stadium kan met zekerheid worden vastgesteld, dat de stad Utrecht tegen alle artikelen, waartegen Gedeputeerde Staten destijds bij het toezenden van het ontwerp-reglement aandriegen om bezwaar te maken, ook inderdaad een negatief geluid heeft doen horen. Inmiddels is het ook mogelijk geworden om op grond van het voorafgaande een duidelijker uitspraak te doen over de invloed van de Koning. Ook uit de behandeling van de totstandkoming van het stedelijke reglement bleek weer eens overduidelijk met een hoe grote onafhankelijkheid de Koning toch ook tegen de wil van zijn minister in kon beslissen, terwijl hij op een ander moment deze zo nodig had. Met name ten aanzien van het benoemen uit of buiten de raad ziet men een Koning, die de macht in eigen handen wil houden en slechts het hoogst nodige wil afstaan. Het was dan ook niet verwonderlijk, dat de stedelijke reglementen in de vlaamse en waalse provincies over het algemeen veel moeizamer tot stand kwamen. Bij de stad Utrecht beperkte zich dit voornamelijk tot de complicaties, die uit de stadsuitbreiding voortvloeiden.

(wordt vervolgd)

H. J. Ph. G. Kaajan

Noten:

- 1) C. W. van der Pot, *Gemeentelijke Bestuursorganisatie 1822-1825* in: *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, Den Haag 1934, XIIIe jrg., p. 261-305
- 2) *Bijvoegsel van het Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, p. 1-81. De noot op p. 1 „Dit het generale model zijnde voor alle de steden in de Noordelijke provincien, behalve Amsterdam, vermeent men te kunnen volstaan, zulks alleenlijk mede te deelen. Red.” wekt ten onrechte de indruk, dat in de noordelijke provincien één uniform reglement werd gehanteerd.
- 3) M. J. A. V. Kocken, *Van Stads- en plattelandsbestuur naar gemeentebestuur*, 's-Gravenhage 1973, p. 213-215. verder aangehaald als: Kocken.
- 4) A. J. C. Rüter, *Rapporten van de Gouverneurs in de Provinciën 1840-1849*, Utrecht 1941, dl. I, p. VII-XIV, NHG dl. 77 en 78. A. H. A. Lutters, *Gedeputeerde Staten, hun taken en bevoegdheden*, 's-Gravenhage 1977, p. 34-35. met name voor na 1848, geldt echter ook voor 1824.
- 5) C. W. van der Pot, *Handboek van het Nederlands Staatsrecht*, bewerkt door A. M. Donner, Zwolle 1977 10, p. 107-108. Kocken, p. 227-237.
- 6) G. K. van Hogendorp, *Brieven en Gedenkschriften*, 's-Gravenhage 1866-1903, dl. II, p. 278-279.
- 7) Men heeft zich wel afgevraagd in hoeverre Thorbecke, die de weg tot en in de archivalia kende, bewust alle maatregelen, die tussen 1821 en 1824 genomen zijn, bij voorbaat heeft toegeschreven aan centralisatiepolitiek van de Koning.

- 8) J. R. Thorbecke, *Aantekeningen op de Grondwet*, Amsterdam 1839 2, dl. II, p. 38.
- 9) J. Oppenheim, *Het Nederlands Gemeenterecht*, 5e geh. herz. dr., bewerkt door C. W. van der Pot, Haarlem 1928, p. 35.
- 10) R. Kranenburg, *Het Nederlandsch Staatsrecht*, 7e geh. herz. dr., Haarlem 1951, p. 543-544.
- 11) C. W. van der Pot, *Gemeentelijke Bestuursorganisatie 1814-1815* in: *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, Den Haag 1933, XIIIe jrg., p. 241-309. Zie voor 1824-1825 noot 1.
- 12) Kocken, p. 242. Toen werd evenals in 1824 het bestuur der steden krachtens art. 132 van de Grondwet van 1815 samengesteld op een wijze als nodig werd geacht „door de bestaande regeringen of bijzondere commissien door de Koning te benoemen”.
- 13) Binnenlandse Zaken staat tot 30 maart 1824 voor Binnenlandse Zaken, en Waterstaat en Publieke Werken, nadien voor Binnenlandse Zaken, Onderwijs en Waterstaat.
- 14) Zie voor een uitvoerig verslag *Van der Pot 1822-1825*, p. 262-271.
- 15) A. R. A., (Staats) Secretarie) K(oninklijk) B(esluit) 6 juni 1821, no 57, inv. nr. 1206, R(ijks) A(rchief) U(trecht), Prov(inciaal) Arch(ief), Agenda's van de Gouverneur, inv. nr. 101. N.B. Laast genoemd archief is voorlopig geïnventariseerd. Verder zij vermeld dat in geval dat er meerdere vindplaatsen worden opgegeven de andere bronopgaven, tenzij anders vermeld, afschriften zijn.
- 16) A. R. A., B(iza) S(ecretarie), gear(esteerd) 19 juli 1821, concept-brief, destijds behorend tot Kabinet van Biza.
- 17) A. R. A., B(iza) B(innenlands bestuur) 5767, gearresteerd 28 november 1821, inv. nr. 376.
- 18) A. R. A., B(iza) B. 2725 ingelekomen) 20 augustus 1821, inv. nr. 351. Op 17 augustus was mr. H. M. A. J. van Asch van Wijk genoemd als kandidaat. Hij werd later vervangen door L. E. Ram.
- 19) A. R. A., S. S. K. B. 2 november 1822, no. 32, inv. nr. 1530. A. R. A., B(iza) B. 2725, ingek. 5 november no. 4, inv. nr. 351. R. A. U., Prov. Arch. Agenda's van de Gouvern., exh. 19 november 1822, inv. nr. 102.
- 20) R. A. U., Prov. Arch. januari 1823, inv. nr. 104.
- 21) R. A. U., Prov. Arch. Notulen Gedeputeerde Staten 17 december 1822, no. 4, inv. nr. 1571. De beëdiging volgde op 27 januari 1823.
- 22) De mogelijkheid tot de titelatuur van president-burgemeester en burgemeester of burgemeester en assessoren werd in dit stadium nog opengelaten.
- 23) A. R. A., S. S. K. B. 29 juni 1816 no. 9, inv. nr. 258. J. E. A. L. Struick, Utrecht door de eeuwen heen, Utrecht 1971³, p. 313-316. N.B. Voor de buitengerechten zijn bij uitzondering niet alle bekende vindplaatsen vermeld.
- 24) A. R. A., B(iza) B. 2194, ing. 7 juli 1821 no. 2 BZ (bijlage) inv. nr. 346.
- 25) A. R. A., S. S. K. B. 30 juni 1821, no. 64, inv. nr. 1222. A. R. A., B(iza) B. 2194, ingek. 7 juli 1821 no. 2, inv. nr. 346.
- 26) A. R. A., S. S. K. B. 6 mei 1823, no. 129, inv. nr. 1653.
- 27) A. R. A., B(iza) B. 2194, ingek. 12 mei 1823, no. 3, inv. nr. 346.
- 28) A. R. A., B(iza) B. 5767, exh. 15 augustus 1823, no. 54, inv. nr. 376. R. A. U., Prov. Arch. Notulen G.S. 9 augustus 1823, no. 20, concept-brief.
- 29) Omwille van de leesbaarheid zal in de noten naar de rechtsartikelen worden verwezen. Hierbij dient men wel te bedenken, dat dit de nummering van het concept-reglement is.
- 30) art. 1, zie voor het aantal der raadsleden noot 30.
- 31) Ondanks samenvoeging van de stad met het buitenterritoir kon Utrecht niet op meer dan achttien raadsleden aanspraak maken. Protesten mochten niet baten. Bij bestudering van het gedrukte ingevulde exemplaar gevoegd bij het K.B. 4 januari 1824, no. 111 waarbij het reglement van kracht werd bleek, dat ook een benoeming van eenentwintig en zestien nog is overwogen. Onder deze 21 werden ook 1 burgemeester en drie wethouders meegerekend.
- 32) art. 43. in 1815: f 1.800, hetgeen men wilde handhaven. A. R. A., B(iza) B. 4759 gearr. 16 juli 1823, 1e bijlage bij missive 12 augustus 1823 van de secretaris van Staat aan Koning Willem I, inv. nr. 369.
- 32) art. 46.

33) art. 99: in 1815 president-burgemeester f 1.800,—; de andere drie burgemeesters f 1.200,—, terwijl er f 800,— aan presentiegeld viel te verdelen; het inkomen van de burgemeester werd gelijk aan dat van de oude stad zovoel mogelijk te bewaren"; zo luidt de officiële tekst.
34) art. 100: in 1815 f 1.200,—; toen bestond het ambt van wethouder nog niet maar het is vergelijkbaar met de jaarwedde van de burgemeesters, zie noot 33.
35) art. 102: in 1815 f 1.500,— en f 1.000,—.
36) art. 104: dit bedrag was krachtens artikel 24 van het sted. reglem. in 1815 f 1.800,—.
37) art. 44.
38) art. 1 en 51. De koning behield zich desalniettemin het recht voor om in bijzondere gevallen ook buiten de raad te benoemen.
39) art. 1 en 52. Dit verzoek is niet ingewilligd.
40) art. 55.
41) art. 68.
42) art. 56. Sinds 1815 trad één der burgemeesters jaarlijks af. Er werd voorgesteld dit eens in de drie jaar te doen. Het werd eens in de zes jaar te beginnen met 2 januari 1825.
43) art. 2. Uiteindelijk werd dit bedrag gereduceerd tot f 45,—. Voordien geen bedrag bekend.
44) art. 23. Uiteindelijk werd dit bedrag gereduceerd tot f 100,—, wat het voordien ook was.
45) art. 21.
46) art. 27.
47) art. 22. De datum waarop men voor het eerst aftrad en herkoos werd 30 september 1827. Voorheen trad een derde deel per jaar af.

48) art. 25. Uiteindelijk was men zes i.p.v. drie jaar niet benoembaar. A. R. A. Biza B 4759 exh. 16 augustus 1823, no. 49, inv. nr. 369.
49) A. R. A., S.S. K.B. 4 januari 1824 no. 111, inv. nr. 1854. (Gemeentelijke A(rchiefdienst) Utrecht). Notulen van de Raad, inv. nr. 67 10.
50) A. R. A. B 4759 gearr. 16 juli 1823 no. 2, inv. nr. 369.
51) art. 2, 23 en 24. De minister vond het overbodig maar was bereid het in te voegen.
52) art. 3 en 44. De minister vond het ook „min gepast“.
53) art. 55. Na Vlaanderen was zij de tweede die met dit voorstel kwam wat ook in gewijzigde vorm is overgenomen. Zie noot 40, G.S. zwijgen hier over.
54) art. 57. G.S. zwijgen hier over.
De mening van G.S. wordt verder alleen in de noten meegenomen, als deze afwijzend is.
55) art. 62. Dit is uiteindelijk gebeurd, hoewel het aanvankelijk afhankelijk van het benoemen van de burgemeester uit of buiten de raad.
56) art. 63 en 64.
57) nieuw art. 67. G.S. zwijgen hier over. Het artikel is, ondanks goede ontvangst bij de minister, niet opgenomen.
58) art. 68. G.S. zwijgen hier over.
[De minister neemt het in overweging. In eindredactie opgenomen.]
59) art. 100. G.S. zwijgen hier over.
60) nieuw art. 105. G.S. zwijgen hier over.
Dit verzoek wordt in B 4759 in verschillende missiven nader toegeelicht, maar onnodig bevonden.
61) art. 105. G.S. zwijgen hier over.
Afgewezen om redenen als in noot 60.

WAAR GAAT HET OM IN HET BESCHERMD STADSGEZICHT? WAT ER IN 1980 GEBEURDE IN DE GROENESTRAAT

Waar gaat het eigenlijk om in het beschermd stadsgezicht?

Dat gaan de bewoners van de Utrechtse binnenstad zich steeds meer afvragen. Hun binnenstad is sinds 1976 beschermd om zodoende „het unieke karakter van de oude stad zovoel mogelijk te bewaren“; zo luidt de officiële tekst.

Maar steeds weer blijken karakteristieke plekjes in de Utrechtse binnenstad toch te verdwijnen. Kennelijk wordt er verschillend gedacht over het te bewaren karakter.

Als je langs de grachten wandelt is te zien dat de karakteristiek van de koopmanshuizen en de woningen der gegoede burgerij wel gehandhaafd blijft. Sla eens een zijstraat in zoals de Zuilenstraat, Boothstraat of Trans, dan vallen deze te karakteriseren als ruime straten waar de rijkere families, na de reformatie, op de voormalige kloostererven, hun huizen bouwden.

Deze straten vertonen een andere karakteristiek dan de grachten, waar de variatie in ouderdom bovendien veel groter is. Het gaat in deze straten om wat soberder herenhuizen, waarvan de voorgevels vaak gaver bewaard zijn gebleven dan langs de grachten.

De karakteristiek wordt ook hier, zo te zien, gerespecteerd en bewaard. Maar loop nu ook eens een steeg of een voormalige steeg als de Eligenstraat, Abraham

Dolesteege of Andreasstraat in. Zij vertonen een geheel andere karakteristiek. Rijtjes één laags arbeiderswoningen, vaak uit verschillende tijden in goede harmonie naast elkaar staand, worden afgewisseld door gaten en blinde muren. Als je wandelt door deze straten wordt wel duidelijk dat deze karakteristiek van de rijtjes arbeiderswoningen met af en toe een fabriekje veel minder als „te bewaren karakteristiek“ opgevat wordt. Al vaker is er op geweest 1 en 2) dat deze karakteristiek net zo belangrijk is als onderdeel van het karakter van de oude stad, als die van vaak van 19e eeuwse voorgevels voorzien grachtenpanden. Wie dit niet onderschrijft pleegt ernstige geschiedvervalsing. Alsof er in vroeger eeuwen alleen gegoede burgerij en kooplieden woonden in de Utrechtse binnenstad.

Kennelijk op dezelfde manier buiten de „te bewaren karakteristiek“ vallend zijn de meer gewone straten met de vroegere middenstands- en wat ruimere tweelaags arbeiderswoningen, vaak gekombineerd met werkplaatsen of huisfabriekjes en verscholen hofjes, zoals de Groenestraat, Nicolaasstraat en Vrouwjutenstraat.

Een voorbeeld daarvan is de recente sloop van twee naast elkaar gelegen panden in de Groenestraat, de nummers 31 en 47. Deze panden werden gesloopt